

ביאורים

השמחה היא התפרצות של רגשות עזים, מעבר לרגשות החיים הרגילים, כגון: שמחת חג, שמחת חתונה וכדומה. התענוג, לעומת זאת, הוא שמחה מועטה יותר, מפני שהוא שמחה המתרחשת בתוך שגרת החיים הרגילים: אוכל טעים, ביגוד נאה וכדומה. דווקא היין מבטא את השמחה, משום שהוא משכר ומשנה לגמרי את מצב רוחו של האדם, ולכן דווקא אודותיו נאמר: "ויין ישמח לבב אנוש" [תהלים קד, טו]. השמן, לעומתו, אמנם מהנה גם הוא לאדם - ולכן אמרו חז"ל ש"סיכה כשתיה" [יומא עו]: - מבטא שמחה נמוכה יותר, שהיא בתוך שגרת החיים הרגילה, ובעצם היא נקראת תענוג.

ישנם יחידי סגולה, בעלי דרגות גבוהות, שאצלם העונג והשמחה שייכים רק לקשר עם ה'. הם שמחים רק במצוות ובמעשים טובים. אך אנשים רגילים נוטים לשמוח גם מדברי חול רגילים ואנושיים. חז"ל לימדו אותנו להבחין בין "שמחה" שהיא יותר מגדר הרגיל, שאותה אנו משייכים רק לדברים שבקדושה, לבין "עונג", שאותו רוב האנשים מקיימים גם בדברי החול האנושיים.

לעומת ההדרכה הברורה לגבי השמחה, שתהיה דווקא בדברים רוחניים, באשר לתענוג לא מצינו הדגשה בהדרכה זו שיהיה מקושר אל דברי הקודש, כי דרגה זו אף קשה יותר להשגה. וכך אפשר לבאר את שאלת הלל: "מפני מה בוצרין בטהרה" - כלומר הכנת היין, שהוא מקור השמחה, "ואין מוסקין בטהרה?" - כלומר לקיטת השמן, שהוא מקור התענוג.

הרחבות

לב הכלל ולב היחיד

לְרוֹמֵם עֵרֶף הַמִּקְדָּשׁ וְלְהַשְׁרִישׁ בְּלִבָּבוֹת שֶׁהוּא מְרֻכָּז חַיֵּי הַכֹּלֵל וְהַפְּרָט. הרב קוק מבאר שחז"ל חיזקו את מרכזיותו של המקדש בישראל באופן כללי אצל העם, ובאופן פרטי אצל כל אחד. אפשר להעמיק בנושא באמצעות עיון בביאור של הרב קוק לתפילה:

"ואין לנו לא כהן בעבודתו, ולא לוי בדוכנו, ולא ישראל במעמדו". כשהיה בית המקדש קיים, וקדושת האומה בכללה עומדת בכל תקף גילוייה - אז, הופעת האורה של העבודה וסגולתה הופיעה על כללות הכהונה - 'כהנים בעבודתם', קדושת הרגש והשירה על כללות הלויים - 'לויים בדוכנם', קדושת קבלת השפעה רוחנית עליונה זו הופיעה על כללות האומה ע"י שלוחיה - 'ישראל במעמדם'. אבל בעונותינו, בחורבן הבית, ואורות הקדש נסתמה דרכם, אזי אין די שאין הקדושה הכללית בהמון מתגלה, אלא אפילו אלה יחידים-הסגולה שיש בהם דעה, שהם כאילו נבנה בית המקדש בימיהם [ברכות לג.], אינם יכולים כלל להוציא אל הפועל את הכוח הקדוש הגנוז בהם. כי חורבן הבית בפועל הלא מעכב הוא, שאין לנו אפילו כהן יחידי, מיוחד בקדושתו, בעבודתו, ולא לוי בדוכנו, ולא ישראל במעמדו" [עולת ראייה א, עמ' קסא].

הרב קוק מסביר שבזמן שבית המקדש היה קיים - כל אחד מסוגי הקדושה שלו בא לידי ביטוי באמצעות חלק אחר בעם: העבודה על ידי הכהנים, הרגש על ידי הלויים והקדושה והשפעה על ידי אנשי המעמד (- שליחי ישראל שהיו ליד הקרבת קרבן התמיד). אבל מאז שחרב בית המקדש, פסקה הקדושה בשני המישורים: גם הקדושה הכללית של כלל העם, וגם הקדושה שאצל הצדיקים הבודדים שיש בעם, שאינה יכולה להתבטא במלואה.

אָמַר לוֹ הַלֵּל לְשִׁמְאֵי מִפְּנֵי מַה בּוֹצְרִין בְּטָהֳרָה וְאֵין מוֹסְקִין בְּטָהֳרָה. יסוד הטמאה והטהרה בישראל הוא בעקרו ביחש אל המקדש, כדברי הרמב"ם במונה ובוכים [פרק מז] בשלישי, לרומם ערף המקדש ולהשריש בלבבות שהוא מרכז חיי הכלל והפרטי. והנה החיים נחלקים בצד הטוב שלהם לשמחה ולתענוג. האמצעי של השמחה ברב"ה הוא היין "ויין ישמח". אמצעי התענוג הוא השמן, סיכה כשתיה" "כשמן בעצמותיו", סיכה של תענוג ומועיל גם כן לעדן ולפנק הרגשת הענג ביותר. על כן הוא מטכסיס"ו בתי מלכים "ששה חדשים בשמן המור", בני מלכים סכין שמן ורד. והנה לא כל העם יכולים להיות חסידים ואנשי קדש עד שתהיה שמחתם וענוגם כלו בכלי טהור, לא לצד הנטייה השפלה החמורית כי אם לצד המעלה והקדושה המתחסת למקדש ולקדש.

ההבדל בין השמחה והתענוג

והנה לקדש את ישראל מן העמים, ראו חכמינו האלהיים ז"ל להשריש יפה בלבבות שהשמחה ראויה בישראל להיות רק במקום מצוה. וכן הוא הטבע המוסרי של איש הישראלי הישר הולך, שלא ישאהו לבבו לצאת במחול משחקים רק לשם שמחה של ריקות בעלמא"ו כדרך שאר גווי הארץ. אמנם התענוג, דבר זה לא אפשר הוא לרומם את רוח העם במעלה פזאת, עד שלא יאבה גם כן להתענג בהליכות חיינו במאכלו ובמשבתו כי אם במקום מצוה וקדושה, וזאת היא שאלה"ו, מה בין יסוד השמחה ליסוד הענג, שניהם המה מדרכי החיים האנושיים, מפני מה בוצרין בטהרה, המעידה שיסוד מציאות היין המשמח ראוי להיות בטהרה ולתכלית מעלה. ואין מוסקין בטהרה, השמן המענג, אי אפשר להנהיג הצבור שיהיה הפל על טהרת הקדש. ומזה היה מקום אז בהתחלת ההדרכה לדון, שפינון שאין זאת מדרכה של תורה להכביד על החיים הממוניים יותר מפדי משאם"ו, אולי ראוי להדריך שגם הבצירה אינה מקבלת טמאה, והשמחה ההמונית גם כן לא תהיה בכללה נגד רוח ישראל ותורתנו הקדושה גם כשתלך בדרך הטבעי, מפני שפך טבע האדם הוא לאהב שמחה ושאוון עליזים להמתיק חיינו הריקים כשהוא איש המוני אשר התורה והחכמה לא ישמחו נפשו.

(עין ציפה, שבת א, פרק א, פסקה עו)

ביאורים

למדנו אתמול על ההבדל בין עונג לבין שמחה - באשר לשמחה לימדנונו חז"ל לתעל אותה לדברים רוחניים, אך באשר לעונג, כלומר: השמחה הקטנה יותר, שבשגרת החיים, לא הדריכו חז"ל שיש צורך לתעל אותו.

הסיבה להבדל זה נובע מההבדל כלפי מה פועלת השמחה: היחיד או הכלל. התענוג הוא לאדם הפרטי עצמו. האדם הפרטי מקבל את התענוג והוא נשאר בקרבו פנימה - ולכן הוא משפיע רק על הפרט. אבל השמחה, שעניינה ומהותה הוא התפעלות הנפש מעבר לשגרה, כמו שביאר הרב קוק אתמול, מופיעה גם כלפי חוץ ומרוממת את כל הסביבה הקשורה לאדם ואיננה נשארת טמונה רק בלבו פנימה. ולכן נדרשת זהירות גדולה באשר לשמחה, משום שהיא משפיעה על ההמון, וזאת הסיבה שנדרשת טהרה גדולה יותר בקיומה, שלא כמו בתענוג.

עם זאת, "אם תקניטני גוזרני טומאה אף על המסיקה". גם לפי שמאי הדין כעת הוא ששמחה של תענוג מותרת, אבל שמאי אומר שאם תתחזק בעולם שאלתו-בקשתו של הלל, להתיר גם שמחה של חולין, יהיה עלינו לנקוט דרך הפוכה, ולאסור גם את העונג של חולין. כי החשיבות הראשונה במעלה היא להגביל את השמחה בעם ישראל, שתהיה רק שמחה כזו שקשורה אל הקודש.

ומוסיף הרב קוק שכשזוכים לעלות בקודש ולשמוח רק למטרות עליונות של טהרה, בסופו של דבר גם את הנועם שבתענוג לוקחים רק למטרות גדולות, ומי שישמח בטהרה - סופו להביא גם את תענוגותיו לטהרה, ואת כל מעשיו יצליח לכוון לשם שמים.

הרחבות

• טהרת השמחה

שְׂמֵחָה שֶׁל מִצְוָה. הרב קוק מבאר מהי שמחה הנובעת ממקום כן ואמתי, ומהי מטרותה של השמחה. באורות הקודש מרחיב הרב קוק בנושא:

"...הקודש עצמו, העומד למעלה מהטבע, תובע הוא את הדקיון (=המשפט) של הטבע - הפשטות, הבריאות, הנורמליות שבחיים. בטבע, יש שנאת הקודש הרגיל, הצורך את הטבע, המשדד את מערכתו. הקודש הרגיל, המורגל מאז להתהלך עם הטבע בקרי - אוגר הוא את שארית כוחו להלחם עם הטבע. אבל לוחם הוא עם הטבע שלו עצמו, כושל הוא ונופל במלחמתו. הטבע המתנשא לתבוע את דקיונו (=משפטו), שניעור על ידי תביעת הקודש הגנוזה בקרבו - מתנשא עם כל שלילותיו, שונא הוא את הקודש, גם הטבע שלו, גם את הודו יפיו ובריאותו, פה נופל הטבע, ונכשל במלחמתו.

לווייתן ושור הבר, שניהם נופלים במלחמתם, ונעשה מבשרם סעודה יפה לצדיקים. מי שלא נשקע בהבלים, לא זנו עיניו אחרי קניגיאות (=מלחמת חיות זו בזו) של אומות העולם, המשחיתות את תפארת הנשמה, את הוד אצילותה וטהרת מדותיה, הרי הוא זוכה ומזכה לראות קניגיון מלבב זה, עומד הוא ממעל לשניהם..." [אורות הקודש ב, הקודש הכללי כג].

חז"ל נתנו משל על שור ולווייתן, שעתידים להילחם זה בזה ולהיהרג שניהם, ומבשרם תהיה סעודה לצדיקים. הרב קוק מסביר את המשל. השור והלווייתן מסמלים את הקודש ואת הטבע, שבהתנהלותם הרגילה מצרים ומפריעים זה לזה לבוא לידי ביטוי, ולכן הם נלחמים. אבל שניהם עתידים להיכשל וליפול, כיוון שהם בעצם נלחמים נגד עצמם - הם שני צדדים של אותה מטבע. שמחת הצדיקים - שנשמותיהם שייכות בצורה העמוקה ביותר לתורה - בטעודת השור והלווייתן לעתיד לבוא, תהיה שמחה אמיתית, הנובעת מכך ששמרו על טהרת מידותיהם - "היא תזכה לראות את הכוחות הבהמיים, שביבשה (=שור) ושפנים (=לווייתן) מתאבקים, לוחמים בקצף, מתנפלים זה על זה, כל אחד חושב, 'אני אכבוש הכל'. אבל לא לדגי הים, ולא לבהמות הרים הנצחון - כי אם לקורא בשם ה', והקורא בשם ה' - הוא ימלט, וימלט הכל".

הסיבה לגזור גם על התענוג

אָמַר לוֹ אִם תִּקְנִיטֵנִי גּוֹזְרֵנִי טֹמְאָה אֶף עַל הַמְּסִיקָה. חלוק גדול יש בין שמחה לענג. התענוג לא יתפשט פי אם על הגוף מקבל התענוג, ואי אפשר להנהיג כל אדם פרטי לתכלית הקדשה והמעלה. אָמַנְם הַשְׂמֵחָה היא יוצאת לפעולה דוקא בהמון, אותה ראוי לשמור שתהיה בתכלית הטהרה. ואם כל כך יתאחדו בעיני המסתפקים משגי השמחה עם משגי התענוג, עד שמצד התפשטות הדעת שאין צורך וחובה לבקש על התענוג תעודות של טהרה וקדשה, כן יהיה גם כן משג השמחה, עד שישראל פעמים ישמח בימי חל פיימו מועד על יין ושכר ושחק משחקים וחוללים, ראוי באמת לגזור על המסיקה, לגדר גדר גם בעניני הענג שלא יהיה בכל הרחבתו, כי אם לתעודה של טהרה המתיחסת לקדשה ומביאה לאחרית טוב. אָמַנְם בְּאֵמַת רְחוּקִים הִמָּה הַמְּשֻׁגִים, וְיֵשׁ בְּיַד הַצְּבוּר כְּכֹל לְהַתְנַשֵּׂא לְמַדְרָגָה כְּזֹאת שְׁלֹא לְשִׂמּוֹחַ אֶל גִּיל כְּעַמִּים בְּהִמּוֹן וּפְקִיבִי, כִּי אִם בְּטָהֳרָה בְּמָקוֹם שֵׁישׁ לְזֶה תִּכְלִית נִשְׁגָּבָה, שְׂמֵחָה שֶׁל מִצְוָה, מֵה שְׁאִין כֵּן בְּתַעֲנוּג, וְכֵן אָמְרוּ חֲז"ל שְׂמֵחָה הוּא דְאָסוּר תַּעֲנוּג שְׂרִי. וְהַשְׂמֵחָה שֶׁהִיא כַּח נַפְשִׁי, כְּשֶׁתִּתְיַשֵּׁר בְּאֵדָם יִפָּה שְׂתֵּהִי רַק לְצַד הַמַּעֲלָה וְהַקְּדָשָׁה בְּטָהֳרָה, תְּרוּמָם אֶת הָאֵדָם כְּלוֹ עַד שֶׁמַּעֲצָמוּ יִבְרוּ לוֹ דְרָכּוֹ לְהִיּוֹת גַּם כֵּל עֲנוּגִיו קִדְשׁ לַד', וְיִמְסַק בְּטָהֳרָה בְּנִדְבַת לְבוֹ וְחֶשֶׁק נִפְשׁוֹ.

(עין איה, שבת א, פרק א, פסקה עז - המשך)

לְתִּכְלִית - לשלמות. **וְיִתְאָחַדוּ -** ישותו. **רְאוּי -** לכן ראוי. **אֶל גִּיל כְּעַמִּים -** על-פי הפסוק "אל תשמח ישראל אל גיל כעמים" (הושע ט, א). **יְבִיר -** יבחר. **וְיִמְסַק בְּטָהֳרָה -** יתענג בענייני קדושה.

ביאורים

ישנם כמה סוגי רגשות באדם כאשר הוא ניפגש עם חסרון בחייו: תסכול, אכזבה, ייאוש. החריפה מכל היא העצבות. גם בעצבות יש דרגות ורמות. בשל חריפותה של העצבות, שיכולה להגיע עד כדי הקפאת החיים, קשה לומר שהגורם לה הוא סיבה סתמית ומקריית. על כן יש מקום גדול לשאול: מהיכן מגיעה העצבות? איך אפשר להסביר תופעה זו?

הרב קוק בדבריו כאן מסביר שהמקור והשורש של העצבות הוא העברות. הרב קוק מסביר לאורך כל ספרו, אורות התשובה, שהתשובה איננה עניין חיצוני לאדם - האדם לא שב אל דבר חיצוני ממנו, אלא הוא שב לעצמו. התשובה היא חזרה אל הסדר הנכון לאדם, ואל המצבים הנפשיים הישירים לאדם. ועל כן במצב של חטא, במצב שיש לאדם חליה דעות לא ישרות, מידות מקולקלות, ומעשים רעים, אזי - גם אם לא ירגיש בכך מיד בזמן החטא - נוצר 'ברקע' של הנפש שלו משקע של הרגשה רעה, כי הטוב שבנפשו מרגיש דחייה מהרע שבחייו, והתוצאה מכך היא - העצבות.

לכן, כאשר האדם רוצה ליישר דרכיו, ואור התשובה מאיר את חייו, ממילא הוא מתמלא ברגשות-חיים חיוביים ועזים, כי הוא שב למצב הטוב לו. לא רק שהסיבה לעצבות מסתלקת, והרגש הטוב מסלק את הרגש הרע - אלא אותה הסיבה שהביאה לעצבות היא שמובילה אותו אל השמחה.

תהליך פנימי זה נכון לא רק אצל האדם הפרטי, אלא אצל האנושות כולה. האנושות, במעשיה ובדרכיה, מעצבת את כל החברה לתרבויות, אשר משפיעות על כלל העולם. הערכים שכל חברה חורטת על דגלה יוצרים גלי השפעה עצומים על כל שאר העולם - לטוב ולרע. למשל, כיום מוצבים ערכי החירות והשוויון בראש סולם הערכים של החברה (לעתים בהקצנה, אך ביסודם הם ערכים נעלים). מאידך יש גם מציאות שחברה חורטת הרגלים רעים על דגלה, וגם הם מהדהדים ומשפיעים עלינו, יוצרים את תחושת העצבות, ומביאים למאסה בחיים שכאלה, כמו שחיתות של רדיפת בצע ממון, חנופה ושנאה - וכמובן עצם הריחוק שיש לחלק מהחברות מהיעוד האלוהי שלהם. לכן "צדיקים יסודי עולם", שעניינם אינו רק עולמם הפרטי אלא התכללות לכל מעשה ה', ובפרט המשיח - שבא לרומם את כל העולם לחיים לפי התכלית שלו - הם אשר משיבים את העולם בתשובה, וממלאים אותו בתוכן הנכון והראוי. הם בונים חברה ותרבות על דרך התורה, ומהפכים את כל העצבות שישנה בעולם לשמחה.

הרחבות

• ההבדל בין צער לעצב

עצבון בא מפני החטא, והתשובה מאירה את הנשמה ומהפכת את העצבון לשמחה. ישנו הבדל עקרוני בין עצב לצער. עצב גורם לאדם לקפוא על מקומו, להשיל מעצמו אחריות ולכעוס על 'שלא קרה כמו שאני רציתי שיקרה'. העצב נובע ממקום שלילי בנפש של גאווה ושל תחושת יומרת על המתרחש בעולם, 'שהכל יקרה רק תחת החלטתי'. צער, לעומתו, מביע אכזבה, מתוך הבנה שהעולם אינו הפקר, ומביא את האדם לרצות להתקדם ולהשתפר מתוך הקושי שנתקל בו. ר' שניאור זלמן מלאדי בספר התניא, מסביר איך על האדם להתמודד עם העצב:

"העצבות ממילי דשמיא (=דברי קודש, כמו זו 'הבאה מפני החטא'), צריך לשית (=למצוא) עצות בנפשו לפטר ממנה. אין צריך לומר בשעת עבודה שצריך לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב, אלא אפילו מי שהוא בעל עסקים ודרך ארץ (=פרנסה), אם נופל לו עצב ודאגה ממילי דשמיא בשעת עסקיו - בידוע (=בוודאי) שהוא תחבולת היצר כדי להפילו אח"כ בתאוות חס ושלום כנודע. שאם לא כן, מאין באה לו עצבות אמיתית מחמת (=על) אהבת ה' או יראתו באמצע עסקיו?!... רק (=אלא) צריך קביעות עתים ושעת הכושר בישוב הדעת להתבונן בגדולת ה' אשר חטא לו, כדי שעל ידי זה יהיה לבו נשבר (=יצטער) באמת במרירות אמיתית... אזי יסיר העצב מלבו לגמרי ויאמין אמונה שלימה כי ה' העביר חטאתו ורב לסלוח וזו היא השמחה האמיתית בה..." [תניא ליקוטי אמרים פרק כו].

בעל התניא מסביר שכל עצב שנכנס באדם - בוודאי בא מהיצר הרע, שמנסה להפיל אותו לחטוא. תחושת העצב צריכה לבוא באופן מבוקר - אדם צריך לקבוע זמן מוכן שבו יחשוב על המעשים שהובילוהו לכך, מה גרם לו להגיע לשם וכדומה. כך יגיע שברון לבו, החיובי, בצורה מתוכננת ויודעה. אז יאמין האדם שנשלח לו חטאו, כיוון שעשה תשובה, וממילא יצליח לסלק את תחושת העצב השלילית והמזיקה.

כְּשֵׁשׂוֹאֲלִים: מהיכן העצבות באה? צריכים לפתור: מהשפעה של המעשים, המדות והדעות מקור העצבות הרעות על הנשמה, שהיא טועמת בחושה החודר את מרירותם, והיא נסלדת, נפחדת ועצובה. וכשאור התשובה מופיע, ונחפץ הטוב כשהוא מתגבר בתכונתו המקורית, צנור של ענג ושל שמחה נפתח, והנשמה יונקת מנחל עדנים, וכשהפשרון המעשי לוקח לו את התמצית של ההרגשות הנעימות הללו, יוצא-לאור המוסר הטהור העליון, המצליח את החיים בהודו.

(אורות התשובה יד, ו)

כָּל עֵצְבוֹן בָּא מִפְּנֵי הַחַטָּא, וְהַתְּשׁוּבָה מְאִירָה אֶת הַנְּשָׁמָה וּמְהַפְּכָתָא אֶת הָעֵצְבוֹן לְשִׂמְחָה. הניצבון הכללי העצבון הכללי שבעולם מקורו הוא בזהמת הכלל הנמצא בחללו של עולם, מחטאת הרבים והיחידים, ומחטאת הארץ הכמוסה, שיצאה לפעל בחטאת האדם, שצדיקים יסודי עולם, ומשיח ביהוד, שבים בתשובה על מהות חטא זה ומהפכים אותה לשמחה.

(אורות התשובה יד, ז)

מְהַשְׁפֵּעַ - מהשפעתם. **עַל הַנְּשָׁמָה** - השפעתם על הנשמה. **חִפֵּץ** - הרצון. **הַמְּקוֹרִית** - העצמית, הטבעית, לפני הקלקולים. **וּמַחְטָאת הָאָרֶץ הַכְּמוּסָה וְכוּ'** - חטא הארץ שלא הוציאה עץ שטעם עזו וטעם פריו שווים. השפעת חטא זה התגלתה בחטא הקדמוני של האדם הראשון.

הקדמה

"כי נר מצוה ותורה אור" [משל ו, כג]. הפסוק ממשיך את התורה לאור ואת המצוה לנר. התורה נמשלת לאור, שהוא דבר רוחני שאינו נתפס בכלים גשמיים. המצוה נמשלת לנר - הדבר הרוחני, המוחזק באמצעות כלי גשמי. כשאנו מדברים על המצוות, אנו משתמשים בביטויים 'מצוות עשה' ו'מצוות לא תעשה'. המושג 'מצוה' שייך לעולם המעשה, העולם הזה.

הקב"ה נתן לנו תורה ומצוות. התורה מדריכה אותנו, נותנת לנו את האור - מראה לנו את הדרך הנכונה שבה עלינו ללכת, והמצוות - הן המעשים הישירים שמסייעים לנו להיצמד לדרך שבה הקב"ה חפץ שיתנהל העולם.

המצוות, בשל אופיין, פוגשות אותנו על כל צעד ושעל בחיי המעשה היומיומיים - לטוב ולמוטב. מחד הן עוזרות לאידיאלים הגדולים, לגובה הרוחני של התורה, להתבטא ולקבל ביטוי ממשי בחיינו אנו. מאידך, כיוון שהן מתחככות ומתבטאות בעולם המעשה, הן עלולות לסבול מאותן הבעיות שאנו פוגשים בתהליכים אחרים בעולם הזה: עשייה טכנית בלא הבנה ומשמעות, הרגל ושחיקה וחלזול בכל דבר המצטייר כלא רוחני דיו.

חכמינו לאורך הדורות חיפשו דרכים לקרב את עשיית המצוות ללבנו. הם רצו שלא רק הידיים יעשו את המצוה אלא שגם המוח והלב יבינו את ערך המצוות ויחפצו בקיומן. דרכים אלו הן העיסוק בטעמי המצוות.

המושג **טעמי מצוות** כולל שני עניינים עיקריים:

א. התייחסות ספציפית לטעמה של כל מצוה ומצוה: טעם - כמו תחושת הטעם במאכל הנלווית לעיקר, הזנת הגוף, כך גם במצוות - עיקר עשיית דבר ה' הנעלה מההשגה האנושית. אך טעם המצוה, הסיבה ההגיונית שאנו מסוגלים להבין בשכלנו, נותן טעם ותחושת חיבור לעשיית דבר ה'.

ב. הטעם הכללי לכל המצוות, והוא להוציא מן הכוח אל הפועל את הכוח הקדוש של הנשמה שלנו.

ביאורים

כשאנו עושים מצוות, אנו עלולים לחשוב שהמצוה, או אופן עשייתה, הם סימבוליים גרידא. דהיינו שהמטרה האלוהית בנתינת המצוות היא לחנך אותנו, וזה נעשה על ידי המגוון של המצוות שפונה לרובדים השונים של האישיות שלנו ושל החיים שלנו. המצוות עצמן לא מתקנות משהו בנו או בעולם, אלא גורמות לנו להיות טובים וישרים ומוסריים יותר. לעומת זאת אפשר גם להסתכל על המצוות באופן אחר לגמרי, כדבר בעל פעולה ממשית בעולם. פעולה שאנו פועלים בחומר - ניכרת יותר. כתיבה חריטה או פיסול הן פעולות שרושמן ניכר - אנו ממש רואים שיצרנו כאן משהו. בפעולת המצוות ה'רוחנית' אי אפשר לראות בעיני בשר טרוטות את התוצאה הרוחנית - אך רבותינו, חכמי הקבלה, מלמדים אותנו שפעולתן משמעותית, ואף יותר מסתם מעשה חולין.

הרב קוק בדבריו מדיגש שני עניינים: ראשית הוא חולק על הטענה שמשמעות המצוות היא סימבולית גרידא. הוא מתייחס לדברי רבי יונתן בגמרא על דברי הדוד - הקב"ה, לרעה - כנסת ישראל, לאחר אמירת 'נעשה ומשמע' במעמד הר סיני: "ליבבתיני באחת מעיניך" - בינתיים רק עין אחת משדרת יופי וקרה. רבי יונתן ממשך ואומר: לכשתעשי גם את המצוות - בשתי עיניך תלבביני. בעקבות עשיית המצוות שתי העיניים ילבבו את לב הדוד. רואים אנו שהרצון העצום והמוערך לשמוע אל דברי ה' ולקיים את מצוותיו אינו מספיק. המצוות לא נועדו רק להראות שאנו מקיימים את דברי ה', אלא יש לעשייתן ערך ממשי. לכן למרות שאמירת "נעשה ונשמע" מבטאת שיא של קרבה נפשית ותודעתית אל ה', יש צורך לעשות את המצוות בפועל כדי לממש את השיא הזה במציאות.

עם זאת, מדיגש הרב קוק, במרחב הנפלא של משמעות המצוות יש מקום גם לדמיון שמגייע באמצעות המשמעות הסימבולית. חכמתו של הקב"ה יצרה מנגנון מדהים שבו לפעולה יש גם את המשמעות העצמית שלה, דהיינו מה שהיא פועלת בעולם, וגם את המשמעות שנראית כחיצונית, אך עוזרת בכוח הדמיון של האדם לחבר אותה למעשה. גם ההשלמה הזו, ההשלמה של הדמיון, היא חלק מהתוצאות הטובות של קיום המצוות.

**לעילוי נשמת אמו"ר רחל לאה בת שמחה יעקב ע"ה
ואמאנו"ר הרב גד בן הרב ישראל ראטה ע"ה**

טעמי מצוות

אָחַד מִיִּסּוּדֵי הַיְדִיעוּת הַעֲקָרִיּוֹת הוּא שְׁאִין הַמִּצְוֹת דְּבָרִים סִמְבּוֹלִיִּים כְּמוֹ סִמְנֵי זִכְרוֹן, אֲלָא הֵן פְּעֻלוֹת יִצְרִירוֹת^ו (הפועלים בספירות רוחניות) שֶׁהַמְּחַוָּה הָאֱלֵקִית תִּאֲרָתָן, וּמִכָּל מְקוֹם יֵשׁ בָּהֶם מְרָחֵב גְּדוֹל לְכָל הַיְפֵי הַסִּמְבּוֹלִי.

(אוצרות הראי"ה פ"ך ב, העלאת העמך, עמ' 233)

כְּשֶׁחֻדְרִים בְּעֵמְקֵי הַדְּעָה, רוֹאִים שְׁאִין הַמִּצְוֹת עֲנִינִים סִמְבּוֹלִיִּים, לְהַזְכִּיר וּלְחַקֹּת אֵיזָה עֵמֶק עַל הַדְּמִיוֹן לְבַד, כִּי אִם הֵם עֲנִינִים שְׁעוֹשִׂים אֶת הַהוּיָה^ו הָאֲנוּשִׁית וְהַעוֹלָמִית. וּמִכָּל מְקוֹם אֵין הַסִּמְבּוֹלִיּוֹת יוֹצֵאת מִכָּלל הַפְּעֻלוֹת. כִּי לְלִבּוֹן^ו הַנֶּפֶשׁ הַיְחִידִית וְהַכְּלָלִית, צְרִיכִים לְתַקֵּן גַּם אֶת צוּרוֹתֶיהָ הַדְּמִיוֹנִיּוֹת, כְּשֶׁם שְׁצָרִיכִים לְתַקֵּן תְּכוּנוֹתֶיהָ וּמִדּוֹתֶיהָ וְצִיּוּרֵי הַשְּׁפֻלוֹתֶיהָ.

(אוצרות הראי"ה פ"ך ב, מאורות המצוות, פ"ק א, חלק ג, עמ' 494)

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מֵאֵי דְכָתִיב "לִבְבַתְּנִי אַחֲתִי כְּלָה לִבְבַתְּנִי בְּאַחַת מְעִינֶיךָ", [בְּתַחֲלָה בְּאַחַת מְעִינֶיךָ] לְכַשְׁתַּעֲשֵׂי בְּשֵׁתֵי עֵינֶיךָ. כְּשֶׁמְבִינִים אֶת כָּל הַתִּכּוֹן הַמְּעֻשֵׂי שֶׁבְּתוֹרָה רַק בְּתוֹר דְּבָרִים סִמְבּוֹלִיִּים, הָאֲדָם מִתְעוֹרָר אֶל הַדְּבָרִים הַמְּחַשְׁבִּיִּים, אֶת הַקְּדוּשָׁה הַצְּפוּנָה הַשׁוֹכֵנָת בְּלֵב וּבִמְחָה, אֲזַי אֵין עֵקֶר יְסוּדוֹ שֶׁל הַמְּעֻשָׂה^ו נֶחֱשֵׁב לְדָבָר הַמְּשֻׁלֵּם אֶת הַפְּרָצוּף הַשְּׁלֵם^ו שֶׁל הָאֵמָה, שֶׁעֵקֶר הַפְּרָצוּף^ו הָרִי הוּא נְשֻׁלָם כְּבָר בְּהִתְאֻרְיָה הַרְצוּנִית וְהַשְּׁכָלִית, וּבְאֻתּוֹ הַגְּבָה שֶׁכָּבֵר עֲמָדוֹ עָלָיו יִשְׂרָאֵל כְּמִתְן תּוֹרָה, שְׁאִמִּירַת נְעֻשָׁה וְנִשְׁמָע יִצְאָה מִתּוֹךְ עֵמֶק רְצוּנָה הַנְּשֻׁמָתִי, מִתּוֹךְ גְּדֻלוֹת הַפְּרָתָם וְחִבַּת הַקְּדוּשָׁה הַעֲלִיזוּנָה הַמְּעֻשְׂרָתָם. אִם הִיָּה הַתִּכּוֹן הַמְּעֻשֵׂי בְּאֵמָת רַק מְשֻׁמֵשׁ עָרְךָ סִמְנֵי, בְּתוֹר מְעוֹרֵר לְכַחוֹת הַמְּחַשְׁבִּיִּים לְבַד, לֹא הִיָּה כְּלָל שׁוּם רְעִיוֹן^ו לומר שֶׁהַפְּרָצוּף הַשְּׁלֵם הִזָּה שֶׁהַשְּׁלֵם בְּתִכּוּנָתוֹ בְּהַבְעַת נְעֻשָׁה וְנִשְׁמָע, צְרִיךְ הוּא לְהַשְׁתַּלֵּם^ו עַל יְדֵי הַמְּעֻשָׁה שֶׁבְּפֻעַל.

(עין איה, שְׁבַת ב, פ"ק ט, פסקה עט)

סִמְבּוֹלִיִּים - סמלים שנועדו לעורר את הדמיון והמחשבה לתוכן מסוים. **פְּעֻלוֹת יִצְרִירוֹת** - מעשים היוצרים תיקון ממשי. **שְׁעוֹשִׂים אֶת הַהוּיָה וְכו'** - שבונים ומשכללים את האדם ואת העולם. **הַפְּעֻלוֹת** - השפעת המצוות. **לִבּוֹן** - תיקון וזיכוך. **הַשְּׁפֻלוֹתֶיהָ** - קלקוליה, ראייה נמוכה על המציאות. **הַמְּעֻשָׂה** - המצווה בפועל. **הַפְּרָצוּף הַשְּׁלֵם** - מכלול הכוחות (המעשיים, הרגשיים והשכליים). **שְׁעָקֵר הַפְּרָצוּף** - עיקר מטרת המצוות לפי ההשקפה הסימבולית. **רְעִיוֹן** - הגיון. **לְהַשְׁתַּלֵּם** - להוסיף ולהיתקן.

ביאורים

אחד ממוקדי הטעות של הנוצרים היא הגישה שלעולם שלנו אין קשר לאלוהים מכיוון שהוא עולם חומרי, ולכן ממילא אין כל ערך למעשים שנעשים במסגרת המצומצמת שלו. לדעתם הדרך היחידה להתקרב לאלוהים היא באמצעות הצד הרוחני של האדם. מזה הם הגיעו לזלזול במצוות המעשיות, ולטענה כי הן מיועדות רק לאנשים פחותים - שאינם מסוגלים להתעסק ברוחניות. בניגוד לטעות ולשקר הנוצרי, תורת ישראל מדריכה אותנו לא לברוח מהעולם החומרי, אלא לפעול בתוכו. כיוון שכך, הקב"ה מצווה אותנו במעשים פיזיים, שנועדו לפעול בתוך העולם הגשמי. פעמים רבות קשה לנו להבין כיצד המצוות המעשיות מועילות לעולם, ולכן קשה לנו לקיימן. הקושי אינו נובע רק מאי הבנת התועלת הספציפית של מצוה מסוימת. לכל חפץ ולכל דבר בעולם יש את צבעו וצורתו המיוחדת, אך לא היינו מסוגלים להבחין בהם ולהעריך אותם אילו לא האור שמאיר עליו. כך גם במצוות: לכל מצוה יש את ערכה המיוחד, אך אפשר להבחין בו בבירור רק כשרואים כיצד היא מתקשרת למוסר הכללי של היהדות.

ענפים של עץ מקבלים את חיותם מהשורש המרכזי שלהם, ואם הוא יהיה חלש - גם הם ייפגעו. כמו שהשורש הוא חלק בלתי נפרד מהעץ, כך גם הענפים הם חלק ממנו, ועץ בלי ענפים הוא עץ פגום וחלש. כך גם המצוות המעשיות מהוות חלק אינטגרלי מההתקדמות של האדם, וככל שהוא יקפיד עליהן - הצד הרוחני שבו יגבר. וכן להיפך: ככל שהצד הרוחני יגבר באדם, כך הענפים המעשיים שלו - המצוות - יקבלו יותר משמעות. הגישה אל פרטי המצוות של התורה צריכה להיות מתוך הארה חזקה של כלל התורה.

הרחבות

• עומק מעשי המצוות

אור השמש כשיצאה בגבורתה. הרב קוק מסביר שכאשר האדם מרומם את מעלתו הרוחנית, ומכיר בעקרונות הרוחניים הטמונים ביסוד המציאות - הוא מגיע לקיום מצוות מתוך אהבה ומתוך הכרת משמעותן הנשגבה.

באורות התשובה הרב קוק מחיל כלל זה גם על תהליך התשובה: "לפי ערך בהירות התשובה שלפני הלמוד תגדל בהירות ההבנה של הלמוד" [אורות התשובה יד, כז]. גם כאן הרמה הרוחנית של האדם משפיעה על המעשים עצמם. הסבר לדבר אפשר למצוא במקום אחר באורות התשובה: "התשובה מורה, שיסוד המעשים כולם הוא התמצית הרוחנית שבהם... והתשובה מרוממת את האדם ועולמו לעולמה היא, ששם המציאות כולה עומדת בבהירות התוכן הרוחני שלה" [אורות התשובה יא, ה]. בניגוד לתפיסה הרגילה, המעשים שאנו עושים אינם מתחילים ונגמרים בעולם המעשה; שורשם הוא בעולם הרוחני שקיים בתוכנו. ככל שעולמנו הרוחני מפותח יותר, כך לימוד התורה וקיום המצוות שלנו יהיה שונה, עמוק ומאיר יותר.

הקדושת לוי כותב שאף שזו המעלה העליונה בקיום המצוות, ודאי שגם אדם שאינו במעלה זו צריך לקיים אותן. זאת משום שאף במעלה פחותה יש ערך. באותו האופן יש ערך בקיום המצוות בגלות, אף שאינן באותה מעלה עליונה של קיום כמו בארץ ישראל (דרושים לחנוכה, ד"ה ברוך; עיין עוד אורות התורה ח, ה; מהרש"א לברכות יב, ב; תפארת ישראל טו).

הארת השמש
את החומר

אור השמש כשיצאה בגבורתה, גורם קרני האור המופצים על כל חומר ונעשים מרגשים. יפה לעצבי העין ורשמים מוחש ומבלט בכל פרטי צבעיהם. על כל חומר, קרני אורה נשפכים תמיד. אבל רק על ידי הארת המאור הכללי הממלא את הריקות לגרש את המחשכים, תקשר העין לקלט את קני האורה שעל החמרים אשר בגבולו.

הארת האורה
הכללית את
המצוות

כל מצוה, כל דין וכל מנהג ישראל, קרני אורה של שטף נעם אלהי של מוסר עליון של קדשה וטהרה זולף ממנו תמיד. אבל מתי יחשו? יפה? כשהאורה הכללית תופיע, כשדעת היהדות בכל הדרת נשמתה הפנימית תבקע ותעלה מעמקה של תורה ומאוצר ההרגשה האלהית, הבאה בהתמדת התלמוד והעיון בדברים שהם כבשוננו של עולם, עם כל המכשירים המוסריים והעיוניים הדרושים לזה. כשכל אלה מופיעים בעולם, מתפוצצים אורות רבים מכל היהדות המעשית, וממלאים את האויר פלו, וזהו יפם (מלשון יפה) נכנס בלב כל איש, ובני ישראל שבים מאהבה אל התורה והמצוה, ומפירים בהכרה מתגברת כי "מצוות ד' ברה מאירת עינים".

(אוצרות הרא"ה פרק ב, מאורות המצוות, פרק א, חלק א, עמ' 491)

התפשטות האור
בענפים

ההסתכלות העליונה מביאה להפיר את אור הישר העליון, המתפשט בכל הענפים היותר רחוקים, מאותו מקור האור והטוב הנמצא בשרשים, וממלא רוחו מתמלא חיים גם כן בעסק הענפים, והוא מסתפל איך הם קשורים בשרשים המלאים יפעה. וכל מה שהאורה הכללית תהיה יותר מאירה, כן ימצא יותר בנקל את זהר אורם של הניצוצות הנסתרים, וירגיש בקלוח הצנור ההולך מתוך המקור העליון על כל הנחלים והפגלים הסעיפיים.

(אוצרות הרא"ה פרק ב, מאורות המצוות, פרק א, חלק א, ג, עמ' 492)

טעות המינות

המינות לא הבינה את זאת. היא חשבה שהמעשים באו מתוך העני, מתוך אי היכלת לעלות עליה רוחנית - אבל זו היא טעות יסודית ביחס לכללות האמה ושטף נשמתה. ואף לפרטים הנחשלים בארחות החיים וכשרון הקדש, משמשים המעשים החיצוניים למדרגות לעלות על ידם אל התכן הפנימי, ובזה יתאגדו גם אלה גם אלה אל הכלל פלו, המלא וניה גדולה, עד שהשטף מקרח לצאת בצנורות רבים.

(אוצרות הרא"ה פרק ב, מאורות המצוות, פרק א, חלק א, ה, עמ' 492)

בגבורתה - בעצמתה. **ונעשים מרגשים וכו'** - קרן אור החוזרת מן העצמים השונים, מגיעה אל העין ומציירת אצלנו את העצמים והצבעים הרבים. **קרני אורה נשפכים תמיד** - הצבעוניות שבהוויה (בעצמים) קיימת כל הזמן. **הריקות** - חלל העולם. **יוחשו** - מורגשים. **כשדעת היהדות** - ההכרה האמונית הישראלית. **בדברים שהם כבשוננו וכו'** - בלימוד ענייני 'נסתר' ופנימיות התורה. **המכשירים** - ההקדמות והאמצעים. **ההסתכלות** - התבוננות אמונית. **מקור האור** - האלוהות. **רוחו** - של המסתכל. **יפעה** - אורה. **האורה** - ההבנה האמונית. **הסעיפיים** - המתפרטים. **העני** - רדידות רוחנית. **אי היכלת** - באמצעות השכל והמחשבה בלבד. **לפרטים הנחשלים** - אנשים ברמה רוחנית נמוכה.

ביאורים

אתמול למדנו על הקשר שבין הצד הרוחני של התורה לבין המצוות המעשיות. היום אנו נפגשים בפן נוסף של קשר זה: העונג והשמחה.

התורה מדריכה אותנו לעבוד את ה' בשמחה. כיצד ניתן לצוות על אדם להרגיש משהו? הרי אם יש בי שמחה אין צורך לצוות אותי עליה, ואם אין בי שמחה, מה יועיל הציווי?! שאלה דומה נשאלה אף על הציווי לאהבת ה' וליראתו: אם יש בי אהבה אל ה', מדוע צריך ציווי לאהוב אותו? ואם אין בי אהבה - מה מועיל הציווי?!

הרב קוק מבאר שהמושג "ציווי" במצוות של רגשות אין פירושו לעקם את הרגש לפי כל מיני אמיתות, אלא זו דרישה מאתנו ללמוד ולהכיר את הדברים שהרגש שלנו יתעורר מכוחם. אדם שאינו מכיר את חברו - לא יכול לאהוב אותו. מי שלא מכיר בגודל של אדם אחר, אינו יכול לירא ממנו. כך אדם שלא מבין את הטוב שבמעשים מסוימים - אינו יכול לשמוח בהם. על כן אנו מצווים ללמוד ולהכיר את הקב"ה ואת ערך מצוותיו, וכך יימשך הרגש שלנו למקומות הנכונים.

אדם אוהב להיות במצב של שמחה, ולכן כאשר ירגיש שמעשים מסוימים גורמים לו להגיע למצב זה, הוא ישתדל לעשותם כמה שיותר ועל הצד הטוב ביותר. זוהי השפעה חיובית חשובה נוספת של הבנת ערכן של המצוות ומשמעותן.

הרחבות

• אחרי הדעות נמשכים הלבבות

שְׁעַל יְדֵי הַיְדִיעָה בְּרוּחָה... תְּבוֹא הִירָאָה וְהָאֱהָבָה. לדברי הרב קוק, כדי להשפיע על הרגשת הלב צריך לעבוד על המחשבה. כשהאדם מבין שמהו חשוב - ממילא הוא רוצה בו מאוד. גם ביחס לתשובה מצביע הרב קוק על אותה תנועה נפשית - כשהאדם לומד תורה, בייחוד בענייני דעות ומחשבות - הדבר יביא אותו להתעוררות הלב ולתיקון המעשים [אורות התשובה י, א; יא, א].

דברי הר"ן מצינו הרחבה לדברים. הר"ן כותב שהעשייה החיובית והעשייה השלילית נובעות מאותה נקודה - מהאמונה בה': "הנה נתבאר אם-כן שמחשבות הלב הן שורש העבודה והמרי, ומפני זה אמר 'מכל משמר נצור ליבך', כי להיפעלויות הנפשיות (=המצבים הנפשיים) אשר שורשן ויסודן הלב, מבוא גדול בדביקות ה' יתברך והקורבה אליו" [דרשות הר"ן, הדרוש החמישי]. האדם שקרוב לה' מגיע בעזרת מחשבתו לעשייה פורייה וטובה, כיוון שהיא נובעת ממקום קדוש וטהור.

השמחה מידיעת התכלית

אין ענג ושמחה לאדם בעשותו מעשים, כי אם אחרי שמצויר בלבו היטב תכליתם, וכפי ידיעתו הטובה הוצמחת ממעשיו כן תרבה שמחתו בהם. ומן אשר השמחה ונחת הרוח שנומצאת בלב על ידי המעשים, היא הסבה העקרית להתמדה עליהם, כי האדם כוסף לאור וצהלה מטבע נפשו השכלית, ובורח מתוגה וקדרות. על פן "איזהו חכם? הרוצה את הנולד" (תמיד לב), כי כל מה שיתברר לו יותר הטוב הנולד ממעשיו פן יגדיל ויאדיר את השלמתם.

קיום מצוות בשמחה

על כן נצטוונו לעשות את מעשה המצוות בשמחה, כמו שאמר הכתוב: "תחת אשר לא עבדת את ד' אלהיך בשמחה ובטוב לבב" (דברים כח, מז). ומאד נדע כי כל מה שתצונו התורה על דבר התלוי בלב, אין פונתה שנקנה אותו הדבר בעצמו על ידי השקפתנו עליו, כי זה אינו בכלל הבחירה, וכמו שהמצוה לאהבה את ד' וליראה ממנו, איננה מתפרשת כי אם שנעסק בדרכים שבטבעם להקנות לנו היראה והאהבה, דהינו למוד התורה וחלקיה וידיעת דרכי השם יתברך ומדות טובו, שעל ידי הידיעה ברורה באלה תבוא היראה והאהבה. בטבע, פן הצווי לעבד את ד' בשמחה, גם כן הפונה על השתדלות בידיעת התועלת הנמשכת מהתורה והמצוות, ואז נחוץ לשמוח בהם ולא יהיו עלינו כמשא כבד כי אם לעטרת תפארת.

(אוצרות הרא"ה פ"ד ב, מאורות המצוות, פרק א, חלק ב, א, עמ' 492)

ביאורים

ישנן שתי תנועות יסודיות באדם: התנועה מלמעלה למטה, והתנועה מלמטה למעלה. התנועה מלמטה למעלה, נפעלת באמצעות כוח הרגש שלנו, שיוצר חיבור בריא לנושא מסוים, ומגיע לשיאו באהבה לעניין הזה. כאשר האהבה מצטרפת ללמידה של הנושא - אז האהבה שנוצרה אצלנו לנושא אינה סתם אהבה, אלא אהבה המבוססת גם על ההבנה בשכל כמה הדבר מתאים ונכון לנו. אין זו רק אהבה פשוטה, אלא גם חיבור מיוחד מצד השכל.

התנועה מלמעלה למטה נפעלת באמצעות השכל. אנו משיגים בשכל עניין מסוים, עוסקים בו, מבררים ומבינים עד כמה הוא חשוב ומתאים לנו, ואז הנפש שלנו נקשרת ויוצרת חיבור לנושא, כך שכל חלקי גופו של האדם מתעוררים וכמהים לעסוק באותו עניין.

הרב קוק מתייחס לתנועות אלו מהרגש לשכל ומהשכל לרגש בהקשר למצוות. הוא מביא אפשרות אחת, שמתוך האהבה הפשוטה למצוות ברגש אפשר להעצים את הקשר השכלי שלנו אתן. לגרום לכך שהלימוד שלהן לא יעשה כלימוד של דבר המנותק מאתנו, אלא כדבר שאנו צריכים לו, וקשור בנו ואלינו. האפשרות השנייה שהוא מביא היא שעל ידי הלימוד שלהן בשכל תבוא ההרגשה - כמה הן מתאימות ונכונות לחיינו, וממילא גם מנעימות אותם.

כל תנועה כשלעצמה היא טובה וברוכה, אך עם זאת חלקית. השאיפה היא למוג את שתי התנועות, גם מלמעלה למטה וגם מלמטה למעלה - וכך תיווצר שלמות, כאשר השכל והרגש יעצימו ויפרו זה את זה.

ניתן להבין את דברי הרב קוק באופן נוסף, והוא שניתן להתקשר אל המצוות בשתי דרכים: האחת לעשות מצוה ועוד מצוה, ולהגיע על ידי כך לקישור לכלל של התורה. ישנה עוד דרך, והיא - מתוך קישור לכלל התורה להתפרט אל כל מצוה ומצוה. וכמשל: אהבה או חיבור אל חכמה מסויימת, לדוגמה מתמטיקה, יכול ליצור בי חיבור לכל נושא ותת נושא בחכמה זו, ולהפך - אחר עיסוק וחיבור אל הנושאים הרבים של המתמטיקה אוכל לעלות לחיבור עם החכמה כולה.

ההיגיון אומר שקודם עלינו להבין שיש לעשות מצוות, ורק אז נוכל להגיע לחיפוש אחר המעשים המתאימים להיקרא מצוות. אך הצורך הנשמתי שלנו מכתוב מהלך אחר. הנשמה שלנו רוצה לפעול פעולות ומעשים שיהיו לרצון ה', ורצון פנימי זה אינו תלוי בתהליכי ההבנה של השכל. לכן מצד הנשמה יש צורך קודם כל במעשי המצוות, ורק לאחר מכן יקלטו המעשים וסיבתם באמצעות כל כוחותיו של האדם, ובראשם הכוח השכלי. דבר זה אפשר ללמוד מהביטוי "נעשה ונשמע", שבו קודמת העשייה ללימוד ולהבנה.

הרחבות

• הדדיות בקשר

העלֵאָה מְלַמֵּטָה לְמַעְלָה... הוֹרְדָה מְלַמֵּעֵלָה לְמַטָּה. הרב קוק מבאר שישנם שני כיווני חיבור למצוות: מלמטה - על-ידי לימוד וקיום המצוות, ומלמעלה - בעקבות השכלה וחיבור נפשי.

גם הקשר בין הקב"ה לבין עם ישראל הוא באותו אופן - מלמעלה למטה ומלמטה למעלה. כתוב בתורה: "את ה' האמרת היום... וה' האמירך היום..." [דברים כו, יז]. הגמרא מסבירה: "אמר להם הקב"ה לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם (=מלמטה למעלה), ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם (=מלמעלה למטה). אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר: 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד'. ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר: 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'" (ברכות ו, א).

רבי פנחס הורוויץ מדייש שמכיוון שמדובר באהבה דו צדדית, היא אינה תלויה במעשים: "ענינו כי נתקשרו בעבותות האהבה בקשר חזק אשר הוא משני צדדין, כי יש אהבה מצד אחד... ואותה אהבה... אינה מתקיימת, כיוון שאינו אלא מחמת קבלת אהבה מחברו... וכיוון שהיתה אהבה משני צדדים אינו בטלה" [פנים יפות דברים יא]. גם אם נתנהג בצורה שאינה מתאימה לברית, הקשר ביננו לבין ה' לא ייפסק, כיוון שזהו חיבור נצחי (עיינו עוד בנצח ישראל למהר"ל יא).

כְּשִׁלּוּמֵדִים עֲנִינֵי הַמִּצְוֹת וְכִשְׁעוֹסְקִים בְּהֵן בְּהִסְכָּמַת אֲהֶבָה, מְעוֹרְרִין בְּנֶפֶשׁ אֶת הָאֱהָבָה הָעֲלִיּוֹנָה° מְמַקֵּוֹר הַהִשְׁפָּלָה הָאֱלֵהִית, שִׁיִּסּוֹדֵן שֶׁל הַמִּצְוֹת מוֹנֵחַ שָׁם, וְזֶהוּ הָעֲלָאָה מְלַמֵּטָה לְמַעְלָה°. וְכִשְׁמִשְׁכִּילִים בְּשִׁכְל טוֹב עַד כְּמָה הַמִּצְוֹת נִחְמָדוֹת הֵן, וְהֵלֵב מִתְעוֹרֵר לְאֲהֶבְתָּן, עַד שֶׁהֵיִדִים וְכִלֵּי הַמַּעֲשֵׂה מִתְעוֹרְרוֹת לְעֲשׂוֹתָן, זֶהוּ הוֹרְדָה מְלַמֵּעֵלָה לְמַטָּה°. וְכִשְׁתְּכוֹנּוֹת מִשְׁנֵי מִינֵי הָרְעִיּוֹנוֹת הִלְלוּ מִתְמַזְגוֹת בְּצוּרָה הַגּוֹנָה, תּוֹפִיעַ תְּכוּנָה נִפְשִׁית שְׁלֵמָה מְאֹד.

(אוצרות הראי"ה כרך ב, מאורות המצוות, פרק א, חלק ב, ג, עמ' 493)

מִצַּד הַהִיגוֹן חוֹשְׁבִים לְהִכְרִחַ לְבַקֵּשׁ° טְעָמִים לְמִצְוֹת, אִם כֵּן תִּחְלָה צְרִיף הַשִּׁכְל לְבֹא שִׁיכִיר שִׁישׁ צָרָךְ בְּמִצְוֹת, וְאַחַר כֵּן בְּאֵה הַמִּצְוָה°. אָמְנָם מִצַּד הַהִתְגַּלּוֹת הַפְּנִימִית שֶׁבְּנִשְׁמָה שֶׁהִיא צְפוּנָה בְּהַ מְמַקֵּוֹר חַיִּיה, יֵשׁ דְּרִישָׁה שֶׁל מַעֲשִׂים שִׁיְהִיו רְצוּיִים לְד'. אִם כֵּן הַמִּצְיָאוֹת שֶׁל צָרָךְ הַמִּצְוֹת הִיא קוֹדֶמַת לְמִצְיָאוֹת הַשִּׁכְל וְלִיסוּד הַטְעָמִים.

(אוצרות הראי"ה כרך ב, מאורות המצוות, פרק א, חלק ב, ג, עמ' 493)

הָאֱהָבָה הָעֲלִיּוֹנָה - האהבה לה' במדרגתה העליונה. **מְלַמֵּטָה לְמַעְלָה** - מהמעשים אל הלב והדעת. **מְלַמֵּעֵלָה לְמַטָּה** - מההבנה הפנימית אל המעשים. **לְבַקֵּשׁ** - לחפש. **בְּאֵה הַמִּצְוָה** - למלא את אותו הצורך.